

Stille krachten
van Brussel

Tijn Sadée & Bert van Slooten

Stille krachten van Brussel

NOORDBOEK

© 2024 Tijn Sadée & Bert van Slooten | uitgeverij Noordboek

Omslagontwerp en boekverzorging Barbara Jonkers

ISBN 978 94 6471 174 5

NUR 754

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van uitgeverij Noordboek, postbus 234, 8400 AE Gorredijk, Nederland – info@noordboek.nl.

Noordboek is onderdeel van
20 leafdesdichten en in liet fan wanhoop bv

www.noordboek.nl

INHOUD

INLEIDING 7

- 1 De worstenfabriek 9
- 2 ROBERT DE GROOT · Drie rendieren, zes berkenbomen
en de kick van de deal 16
- 3 GERT JAN KOOPMANS · De geniale gek 22
- 4 RON KORVER · Bankgeheimen en witwassers 26
- 5 WIM VAN DE CAMP · Europa is niet zo hitsig 30
- 5 ANGELINA EICHHORST · Een Limburgse met een
Europees hart 34
- 7 LAURA VAN KAMPEN · Niemand weet wat we hier doen 37
- 8 MAURICE DE HEUS · Limburgs lullen 40
- 9 DIETER STAAT · We zijn het afvoerputje 45
- 10 MICHIEL VAN HULTEN · Alles moddert door 48
- 11 GOOS MINDERMAN · Politiek is barmhartigheid
beetje zat 51
- 12 MENDELTJE VAN KEULEN · Opeens ben je ‘mevrouw
Europa’ 55
- 13 REINIER VAN LANSCHOT · Geen water bij de wijn 59
- 14 JOHANNA NEYT · Ik wil een stok om mee te slaan 63
- 15 JAN WALTMANS · Zorgelijke kennisvlucht 68
- 16 ROB VAN EIJKEREN · De man van de provincies 72
- 17 KEES BOS · Makelaar in nieuws 77
- 18 ALEKSANDR STOMMELS · Ga in gesprek 82
- 19 KALIN ANEV JANSEN · Je hebt stalen zenuwen nodig 85
- 20 NIELS SCHREUDER · Met een bitterbal erbij is het
perfect 88

- 21 JEANNETTE MAK · De kruisjesexercitie 92
- 22 JOHAN VAN UTRECHT · De kwartiermaker 96
- 23 MARIEKE DEKKER · We moeten een merk
worden 100
- 24 WINAND QUAEDVLIEG · Nederland is niks zonder
de EU 105
- 25 CARLA BOONSTRA · Logistieke manager van
de wandelgangen 109
- 26 MARIEKE TER HORST · De stad van de eeuwige
borrels 113
- 27 Babbel in de bubbel 117

INLEIDING

In het Brusselse Moeras, de wettenfabriek van Europa, waar elke dag wel weer een nieuw plan ontstaat zijn vele rader-tjes die de machine laten draaien. Overtuigde Europeanen, gelukzoekers, ontheemden, briljante geesten of gewoon noeste werkers zijn er achter de schermen met een enorme passie aan de slag.

Medewerkers, assistenten van Europarlementariërs, ambtenaren die hun minister snel een nieuwe tekst geven als hij tijdens een Raad opeens het verkeerde blaadje zit voor te lezen. Lobbyisten die op de kleinste details letten omdat één verkeerd woord kan betekenen dat bedrijven grote orders mislopen, onvermoeibare uitleggers die niet moe worden om het verschil tussen de Europese Raad en de Raad van Europa uit te leggen. Makelaars in bitterballen en in nieuws, onderzoekers die geldstromen blootleggen en aantonen hoe er wordt witgewassen.

Het zijn de bewoners van de Brusselse Bubbels; soms voorbijganger, soms blijvend verknocht aan de stad, soms gevangen in de Gouden kooi die Brussel ook kan zijn, maar bovenal vaak in een moordend tempo aan het werk, want de Brusselse Bubbels is veeleisend.

Het zijn de mensen die we tegenkomen tijdens onze wandelingen door het Brusselse Moeras. De Stille Krachten van Brussel.

In 25 portretten tonen we deze stille krachten van Brussel. We schrijven in de we-vorm want dit boek is het resultaat van het gezamenlijk werk met collega Yves Lacroix, die interviews heeft afgenomen en de hulp van de kritische meezer Tinne Horemans en de steun van medewandelaar Elzelien van der Steen en Elly van der Klauw. Ook kregen we hulp en inspiratie van Marieke van Doorn, uitgever van Brusselse Nieuwe en de redactieleden Jasper Roorda, Meike van Noortwijk en Bijou van der Borst.

Maar vooral dank aan iedereen die bereid was om zich te laten portretteren.

De Europese verkiezingen in juni beloven een spannende strijd te worden, zeker met de steeds luider anti-Brusselse stemmen van politici als Wilders, Orbán en hun geestverwanten. Het is daarom belangrijk om dat 'Brussel' – vaak mikpunt van kritiek – eens beter te leren kennen. 'Brussel' is mensenwerk, en dit zijn de mensen.

Bert van Slooten en Tijn Sadée – Brussel maart 2024

De worstenfabriek

Het thuisfront, de redactie, belt.

“Wat heeft Brussel nu weer besloten? En waarom eigenlijk?”

Er is nog een gaatje van drie minuten in de uitzending om het uit te leggen.

“Lukt dat?”

De doorwaakte nacht ervoor hebben regeringsleiders op een EU-top besluiten genomen waar vaak maanden van onderhandelingen door topdiplomaten aan vooraf zijn gegaan. Achter elk besluit gaat een wereld schuil die in Brussel ‘de worstenfabriek’ wordt genoemd: niemand wil weten uit welke slachthuizen de ingrediënten komen en hoe die de gehaktmolen in worden geperst, maar aan het eind van het proces is er een worst.

Drie minuten *live* zijn net voldoende om de dikte, lengte en kleur van de worst toe te lichten, en waarom het ene land er meer peper en het andere land er meer zout in wilde stoppen.

Wie maken in die worstenfabriek de dienst uit? En waarom blijven we hardnekkig zeggen dat ‘Brussel heeft beslist’, terwijl in die fabriek politici, ambtenaren en diplomaten uit 27 landen aan de lopende band staan?

Op papier ziet het er nog wel overzichtelijk uit. De Europese Commissie doet wetsvoorstellen. Daarna is het de beurt aan de andere twee EU-instellingen: het Europees Parlement

en de Raad van ministers uit alle landen. In het Parlement start het debat en worden wijzigingen voorgesteld. Tegelijkertijd storten ook de Europese ministers zich op het wetsvoorstel. Afhankelijk van het dossier reizen uit alle landen de vakministers gemiddeld twee keer per maand naar Brussel of Luxemburg voor overleg.

En in het beste geval komen de drie instellingen er na zogeheten triloog-overleg (ook wel trialoog genoemd) wel uit: strik eromheen en klaar voor verzending naar de nationale parlementen die er nog hun zegen aan moeten geven.

Voor de regeringsleiders is er dan nog de 'Europese Raad', de EU-top, om op buitenland- en veiligheidsbeleid de grote lijnen uit te zetten.

Voor een beginnende EU-correspondent is het op het eerste oog een strakke choreografie. De dansers in de worstenfabriek doen hun pasjes binnen de ruimte die het EU-protocol ze geeft. Ze houden zelfs 'open dagen' waarop je in de fabriek mag komen kijken, tijdens vurige debatten in het Parlement en aan het dranghek in het Raadsgebouw waar ministers en regeringsleiders bij vertrek een paar quotes in de aanbieding hebben.

Dit zijn de dansers die mogen praten.

Maar de zwijgende dansers houden zich onzichtbaar. Zij staan op kousenvoeten in de machinekamer van de worstenfabriek. Het zijn de diplomaten. En hun invloed wordt steeds groter.

Wat kenmerkt een Brusselse topdiplomaat? Voor de veteraan die we het vroegen was het antwoord simpel: iemand die opereert als "de vleesgeworden schaduw."

Ze hebben de mooiste hondenbanen in de bubbel, vinden ze zelf. Ze kijken vanuit de coulissen toe als hun Chefs, de regeringsleiders, op basis van hun diplomatieke voorwerk historische besluiten nemen over Brexit, sancties tegen

Poetin of een Coronaherstelfonds van 750 miljard euro. De prijs die de 'honden' betalen: 24/7 aanstaan, nul gezinsleven.

Ze doen hun werk anoniem en in het beste geval mag de chef de eer opstrijken. Als journalisten daags na een EU-top reconstrueren hoe het succes tot stand kwam figureren ze in de krant als 'Brusselse-diplomaten-die-zeggen-dat'.

Ze hebben wel exotische aanduidingen. De hoogste diplomaat van elke EU-ambassade in Brussel heet de PV, de Permanente Vertegenwoordiger. Het reguliere overleg op woensdag en vrijdag van alle 27 PV's samen heet Coreper 2, een acroniem van het Franse Comité des représentants permanents. Daar worden de politiek gevoeligste kwesties – migratie, Europese begroting, buitenlandbeleid – besproken. Elke PV heeft een Antici, zijn rechterhand-diplomaat – de naam verwijst naar een Italiaan die ooit dit overlegorgaan bedacht.

En dan is er nog het Coreper 1 van de 27 plaatsvervangende PV's die zich buigen over dossiers zoals landbouw, transport, sociale zaken en milieu. Hun rechterhand-diplomaten heten Mertens, genoemd naar de Belgische bedenker van dit gremium van rechterhanden.

Geen Europese minister of chef die een besluit neemt zonder het eerst te hebben afgestemd met de PV, Antici en Mertens.

Hoe ziet een werkweek van een diplomaat eruit?

In de koffiebar waar we hadden afgesproken had een van de Antici's geen agenda nodig om te raadplegen. Die kende de diplomaat uit het hoofd, het was een in beton gegoten schema.

Vrijdag: per email arriveert de agenda van de Coreper 2-vergaderingen voor de week die nog moet komen.

Weekend: dossiers doornemen.

Maandag: de Antici's overleggen met het thuisfront in hun hoofdsteden. Het thuisfront reageert met laatste instructies voor de PV. Resulteert maandagmiddag in 'Antici Note'.

Dinsdag, 12.00 uur: overleg in Brussel met alle 27 Antici's die daarin het pad effenen voor hun PV's die de dag erna bij elkaar komen.

Dinsdagmiddag: de Antici's rapporteren aan hun PV.

Woensdag: start Coreper 2; in de binnenste ring zitten de PV's, in de ring erbuiten de Antici's.

“En ongeveer hetzelfde stramien geldt de dagen erna, want op vrijdag is er weer een Coreper 2.”

De duizelingwekkende discipline vond de Antici “cool”. Ze zijn weliswaar maar kleine spelers in het geheel, maar zitten toch maar mooi aan een van de belangrijkste vergader- tafels van Europa.

Bij zijn afscheid na zijn zesjarige mandaat als PV, had Pieter de Gooijer een uitzondering gemaakt en wilde voor die ene keer wel *on the record*. Hij had Nederland in Brussel vertegenwoordigd in een woelige tijd.

Ietwat gesloten, geen woord te veel – dat was de indruk die De Gooijer bij zijn entree had gemaakt. Begrijpelijk: de eurocrisis woedde nog volop, de migratiecrisis diende zich aan, de Britten stemden in een referendum voor Brexit en de anti-Europese populistten maakten een opmars. Tussendoor begon aan EU's oostflank de Oekraïense burgeroorlog en clashten West- en Oost-Europa over cruciale dossiers zoals arbeidsmigratie, rechtstaat en vrijheid van meningsuiting.

De EU ging door een dal en dat had De Gooijers werk als PV volledig veranderd.

“Vroeger konden de regeringsleiders bij onenigheid in Brussel zeggen: ‘Ach, weet je wat, we praten over een paar maanden wel verder.’ Dat gaat niet meer. We onderhandelen nu op het scherpst van de snede.”

Steeds vaker had De Gooijer, buiten de reguliere Coreper 2-vergaderingen om, een-op-eentjes met collega-PV's.

“Soms in het café om de hoek, voor een openingsgesprek. Je tast bij elkaar de ruimte af. ‘Hoe sta jij hier nou in?’ Dan zegt de Duitse of Franse collega bijvoorbeeld: ‘Ik heb een loei-harde instructie van mijn regering, en die wil niet wijken.’ Daar moet je vertrouwelijk mee omgaan, anders doet hij dat niet meer.”

Naar gelang de crises zich opstapelden nam het belang van die vertrouwelijkheid onder Brusselse diplomaten alleen maar toe. Complexe Brexit-onderhandelingen, de handelsoorlog met Donald Trump, de groeiende dominantie van China, het is slechts een greep uit de dossiers die uitgroeiden tot *chefsache*, jargon voor kwesties waarin de Europese regeringsleiders het laatste woord hebben. En die hebben daarbij steeds minder aan hun vakministers, en steeds meer aan hun PV's die weten hoe in Europa de hazen lopen. Voorstanders van meer transparantie gruwen van het idee, want Coreper-overleg gebeurt achter gesloten deuren. Maar de trend is er, en de uitbraak van de coronapandemie leverde daarvoor het laatste bewijs.

Terwijl overal in de bubbel – bij Commissie en Parlement – thuiswerken en online vergaderen standaard werd, bleven de PV's als enigen fysiek samenkomen. Het belang om elkaar binnen Coreper in de ogen te kijken was te groot. Hun vergaderzaal op de vijfde verdieping van het Raadsgebouw, bijgenaamd Het Ei, werd heringericht. De PV's hielden gepaste *coronaproof* afstand, “maar ze konden elkaar ruiken en zien”, zegt een diplomaat. “Brusselse diplomatie gaat niet over schaven aan compromistekstjes. Dat is pas het eindstation. Het gaat om wat er daarvóór gebeurt: van elkaar leren, begrip opbrengen voor elkaars verschillen en de gaten dichtrijden.”

Om die reden gaan de PV's en hun Antici's, met 54 in totaal, op een jaarlijks uitje. De ene keer naar de Donaudelta aan de

Zwarte Zee, de andere keer naar een rustige plek in Portugal. De gedachte erachter: het onderhandelt wat makkelijker als je in besloten kring eens een nacht flink met elkaar hebt doorgehaald. Op die uitjes wordt er ook geroddeld. Want er is nóg een reden waarom Europese dossiers sneller *chefsache* worden. En die reden is banaal en heeft alles te maken met de ijdelheid van Europees Raadspresident Charles Michel, de man die de EU-toppen voorbereidt. Officieel zijn het er vier: de herfst-, winter-, lente- en zometop. Meer dan genoeg, vinden sommige regeringsleiders die het liefst willen dat Michel de tafel netjes dekt: genoeg flesjes water en cola, nog wat servetjes, klaar. Dan doen de leiders de rest wel.

Maar Michel komt graag in beeld en organiseert om de haverklap een top.

Inmiddels zit Brussel op bijna één top per maand, tot ergernis van veel diplomaten. De tijd ontbreekt voor goede voorbereiding en daarmee de zekerheid van een goed resultaat.

In de Brusselse koffiebar schetsen Antici's hun positie tijdens een doorsnee EU-top, op voorwaarde dat we niet zullen lachen.

Beloofd.

Stel je een groot gebouwencomplex voor aan het Brusselsche Schumanplein. Op Google Street View is zichtbaar hoe het Europees Raadsgebouw aan dat plein bestaat uit een moderne vleugel, Het Ei, en de oude Justus Lipsius-vleugel.

In Het Ei komen de Europese regeringsleiders samen, zonder secondanten en vaak zonder mobiele telefoons – om het risico van afluisteren te beperken en al te gretig tweetende regeringsleiders hun speeltjes uit handen te nemen.

Rond de zaal met leiders zitten in Het Ei op afstand de EU-diplomaten en de uit alle landen naar Brussel afgereisde hulpjes van de leiders in hun landendelegatiekamers.

In die kamers heeft gedurende de top niemand contact met de zaal met leiders.

Wie weet er al die tijd dan wat er gebeurt tijdens de top?

“Dat zijn wij, de Antici’s! En wij spelen die info weer door naar onze PV’s.”

Met een twinkeling in de ogen tekent een Antici op een vel papier een cirkel: de ronde tafel in de Lipsius-vleugel waaraan de 27 Antici’s bij de start van elke EU-top plaatsnemen. En dan begint het ritueel dat alleen nog bestaansrecht heeft in de taaie worstenfabriek.

Om de vijf minuten verschijnt een medewerker van het Raadssecretariaat van Charles Michel in de zaal met Antici’s.

“Die ratelt dan in hoog tempo af wat er zojuist in de zaal met regeringsleiders is gezegd. Telkens denk ik: had ik maar een cursus stenografie gevolgd.”

De boodschapper verdwijnt na vijf minuten en wordt meteen afgelost door de volgende, en die permanente wisseling van de wacht gaat door tot het einde van de top.

Dat duurt niet zelden tot vier uur de volgende ochtend! Is er nog iemand die de Antici tussendoor iets te eten komt brengen?

In het beste geval heeft een Antici een attente PV die halverwege de top met een bakje warm eten even de oversteek maakt naar de zaal met Antici’s.

“Dan kun je er weer tegenaan.”

Maar de meeste Antici’s moeten het doen met thuis gesmeerde boterhammen, een mandarijn en een banaan.

ROBERT DE GROOT

Drie rendieren, zes berken- bomen en de kick van de deal

Het is een ambacht, er zijn geen regels; in principe is alles geoorloofd. Robert de Groot, jarenlang topdiplomaat en onderhandelaar in Brussel kan genieten van het onderhandelingsspel waarbij de Europese wetten worden gemaakt.

Hoogtepunt is het moment waarop het Nederlandse standpunt ongeschonden de eindstreep haalt. “De schoonheid van een deal is ongekend. Dat is echt kicken.”

De Groot, een lange slanke man, klein baardje en stoïcijns “zo word ik vaak omschreven”, is net vertrokken naar een topbaan bij de Europese Investerings Bank (EIB). Hij was de permanente vertegenwoordiger (PV) bij de Europese Unie. De hoogste Nederlandse diplomaat, die samen met de andere vertegenwoordigers dag in, dag uit onderhandelde over afspraken in de Europese Unie – van hoeveel geld de Unie mag uitgeven tot de definitie van thuis alcohol stoken. “Er zijn enkele lidstaten die vonden dat inwoners thuis alcohol moeten kunnen stoken voor eigen gebruik. Immers, met Kerstmis moesten zij wel wat kunnen uitdelen aan familieleden. Daarom moest de Europese grens voor het thuis mogen stoken van alcohol 300 liter zijn.”

Zijn baan is balanceren tussen Den Haag en de andere hoofdsteden. “In Den Haag leg ik uit hoe ze in Brussel kunnen bereiken wat ze willen, en in Brussel vertel ik de collega’s wat Den Haag nodig heeft om mee te doen.”

Hij moet lachen om de vraag hoe een deal uiteindelijk tot stand komt. Er is geen recept, je kunt het vak ook niet uit een boek leren; je leert het door mee te maken, van je vroegere leidinggevend en vooral door op te letten hoe anderen het doen. Dus ook van je tegenstrevers, of het nu Denen, Fransen of Kroaten zijn. Het is vooral een kwestie van goed opletten. “Je bent voortdurend aan het analyseren en aftasten. Meent die andere diplomaat echt wat hij als standpunt te berde brengt, of, wat ook vaak voorkomt, waarom zeggen ze niks? De één zegt niks omdat ze het nog niet weten, de ander wil het om tactische redenen vaag houden. Soms zijn coalities het thuis nog niet eens.”

Informatie is essentieel. De landen bestuderen elkaar allemaal. Geen detail in de formatie, politieke debatten of nationale kwesties blijft onopgemerkt voor de anderen. “Dat doet Nederland ook. Voordat ik met iemand uit een ander land ga praten lees ik me goed in, zodat ik weet wat er speelt en waarom.”

“Je moet weten wat de ander nodig heeft om tot een compromis te komen.” En dus houden ze elkaar in de gaten – wie gaat waar eten of koffie drinken. “Je kunt bijna niks geheim houden in de kleine Brusselse bubbel.”

De chauffeurs spelen ook een belangrijke rol, die kennen de nummerplaten, die allemaal met CD beginnen, uit hun hoofd. “Soms hoor ik dan dat de auto’s van twee landen ergens in de gemeente Schaarbeek, waar normaal nooit iemand uit de Europese wijk komt, zijn gezien bij een restaurant; nou, dan weet ik al hoe laat het is, dan komt er de volgende dag een voorstel van die landen op tafel.” Zelf werkt hij ook zo. “Als ik iemand op de markt in Stokkel (een gemeente bij Brussel) tegenkom, dan doe ik ongeneerd zaken bij de kraam van de groenteboer.”